

Vilken bibelöversättning bör jag använda?

Av Aila Annala

Det är egentligen fascinerande att i ett så litet och så sekulariserat land som Sverige finns så många bibelöversättningar – och mer är på gång. Jag tror inte att vi förstår hur tacksamma vi borde vara för dem. Generellt sett är våra ordinarie svenska Biblar mycket bra, men vi har inga löften om inspirerade översättningar, utan också alla seriösa, välgjorda översättningar har sina brister och är i någon mån färgade av deras uppfattningar som gjort dem. Därför är det en otrolig välsignelse att ha tillgång till flera, och vi borde verkligen utnyttja den möjligheten, jämföra, låta dem komplettera varandra och därmed ge oss en djupare kunskap om vad Gud vill säga till oss. Alla ger de oss tillräcklig kunskap om det vi behöver för vår frälsning, och de detaljer som skiljer sig bör uppmuntra oss till vidare studium.

Men i stället för innehållet börjar vi märkligt nog ofta diskutera människor bakom dessa översättningar, ifrågasätta dem, lita på diverse rykten som sprids (vanligtvis av dem som själva inte kan kolla vad grundtexten säger). Så spikar vi fast en bestämd uppfattning om en viss Bibel som vi kan acceptera medan en annan är förkastlig eftersom vi inte tror att de som översatte den var goda nog till uppgiften. Vi borde åtminstone läsa igenom deras direktiv mycket noggrant innan vi över huvud taget säger någonting om vilka premisser som de har gjort sitt arbete på.

När jag själv arbetade som bibelöversättare åt International Bible Society, som numera heter Biblica, jämförde jag mina egna direktiv med Bibelkommissionens och New International Versions direktiv och förundrade mig över hur lika direktiven var (Svenska Folkbibelns direktiv lyckades jag tyvärr aldrig få tag på). De seriösa översättningarna strävar efter samma mål, brottas med samma svårigheter och drabbas också av samma kritik och tyckande.

Jag som själv arbetat med bibelöversättning ett antal år möter dessa diskussioner kanske mer än många andra. Jag hör bergsäkra påståenden och ställs inför så många mytbildningar att jag känner att jag måste få försöka klarlägga saken lite med ett fåtal exempel.

Vanliga missuppfattningar

En av de vanligaste missuppfattningarna är att ju äldre en bibelöversättning är desto bättre är den (inte minst King James för dem som läser engelska). Faktum är dock nästan det motsatta, eftersom forskningen hela tiden går framåt och vi lär oss allt mer om gamla språk och kulturer (bl.a. tack vare arkeologin). Det gäller också de bibliska handskrifterna. Tendensen att tolka (förklara) i stället för att bara översätta var också vanligare i äldre översättningar; de var ibland ganska mångordiga jämfört med nyare översättningar, särskilt i en del poetiska texter.

En annan vanlig missuppfattning är att översättarna måste ha en tro som motsvarar läsarens förväntningar. En tro är dock ingen garanti för en korrekt översättning. Eftersom översättarna saknar bibelförfattarnas inspiration kan de lätt skriva in sina egna tolkningar och missuppfattningar i texten (se ex. nedan), hur gudfruktiga de än må vara. Om det därmed kommer in en direkt villolära i bibeltexten kan man fråga sig om det är bättre än att någon kanske med "mindre tro" men med god språklig kompetens bara hade översatt texten precis som man översätter vilka texter som helst från ett språk till ett annat. Vilka är vi att säga att Gud i sin allmakt inte skulle kunna använda en sådan duktig översättare? Gud är ju alla goda gåvors givare. Vem vet om han inte medvetet låter någon utifrån en rent språklig kompetens översätta något som annars skulle kunna bli en ren, utspridd villolära! Vår uppgift som bibelläsare är inte heller att spekulera i översättarnas tro eller motiv och

allra minst ställa upp som domare i någonting som vi själva oftast inte behärskar. När vi möter ett bibelställe som verkar svårbegripligt, låt oss kolla i en annan översättning innan vi över huvud taget säger någonting alls, och gärna fråga någon som kan grundspråken. Ordböcker och uppslagsverk kan också vara en bra hjälp.

Svårigheter i översättningsarbetet

Varje bibelöversättare måste brottas med en rad svårigheter och lära sig en hel del ödmjukhet, för det finns texter där vi bara måste erkänna att vi inte kan vara säkra på hur de ska uppfattas. Till exempel kan satskonstruktionen lämna utrymme för olika tolkningar som är lika korrekta. Ett sådant exempel finns i Gal. 6:6 – läs den i *Bibel 2000 (B2000)* och *Svenska Folkbibeln (FB)*, båda alternativen är fullt möjliga.

Ibland kan handskrifterna vara så skadade att ingen kan med någon rimlig säkerhet bestämma hur texten egentligen ska lyda. Ett sådant exempel har vi i Ps. 141:5–7, där *Bibel 2000* har valt att inte ens försöka översätta när vi ändå inte vet med säkerhet. Jämför gärna hur olika det blivit i andra översättningar som försökt!

Sedan har vi ord som kan ha olika betydelser. Läs 2 Mos. 23:28 (med paralleller i 5 Mos. 7:20; Jos. 24:12) ur *B2000*, *FB* och *1917* års översättning! Det hebreiska ordet som översätts så olika är *tsira* och förekommer bara på dessa 3 ställen. Översättningen varierar i våra Biblar mellan getingar, panik och missmod. Alla översättningar kan i princip vara korrekta (panik dock med tvekan), men om vi läser berättelsen i sin helhet verkar det troligast att sammanhanget talar för missmod. Det intrycket får vi också av ökenvandringen i sin helhet att folk ofta drabbades av just missmod, knappast panik, och allra minst förekom attacker av getingar.

Nästa exempel är att ett ord *tolkas* olika: Luk 16:23, det grekiska ordet *hades*, "dödsrike". Nu behöver vi bara jämföra *B2000* och *FB* (*B2000* och *1917* översätter lika). Liknelsen om den rike mannen och Lasaros är mycket svårtolkad och vi ska inte gå in på den här. Vi vet inte heller varför Jesus valde att använda sig av en berättelse som var känd långt före hans tid, bl.a. i Egypten, så redan dess kulturella och historiska sammanhang i sig försvårar våra möjligheter att förstå den. Jag vill bara lyfta fram ordet *hades*, som *FB* översätter mycket långsökt "helvete". Dödsriket (hebr. *sheol*) uppfattades under Gamla testamentets tid som en tyst, livlös tillvaro, även utanför Gamla testamentet. Först i den grekiska mytologin började man uppfatta döden som någon sorts liv. Dessa mytologiska föreställningar har sedan påverkat även kristna tolkningar av grekiskans *hades*, "dödsrike", eller "graven". Jag måste säga att jag är förvånad över *FB*'s helvete i detta sammanhang. *FB* är inte heller konsekvent, för samma ord förekommer t.ex. i Apg. 2:27. Enligt den versen var även Jesus i *hades*, "du ska inte lämna min själ i dödsriket" – och där översätter *FB* mycket riktigt "graven". – Kanske är dödsriket (de dödas plats, graven) oftast det bästa alternativet, även om det också kan tolkas olika, men det ger oss åtminstone en chans till rätt uppfattning.

1 Mos. 6:1, 2 är ett ytterligare exempel på att ett ord tolkas olika: "När människorna nu började bli talrika på jorden och döttrar föddes åt dem, såg gudaväsendena att människornas döttrar var vackra, och dem de tyckte bäst om tog de till hustrur." *B2000* (som citeras här) talar om gudaväsenden, *1917* och *FB* om Guds söner, så vad var det för varelser som gifte sig med människors döttrar? Det hebreiska uttrycket *bene elohim* betyder ordagrant "Guds/guds/gudars söner" och tolkas antingen som någon form av himmelska väsen (änglar, även om det annars inte brukar användas om änglar) eller som människor i betydelsen Guds barn, de troende (maskulinformen användes ofta om människor rent allmänt, på motsvarande sätt som vi kan säga "hon" om människan). Mot den första tolkningen talar Jesus ord i Matt. 22:30, som låter oss förstå att änglar inte gifter sig. För själva uttrycket "Guds söner" i den sistnämnda betydelsen finns en intressant jämförelse i Mal. 2:11, "en främmande guds dotter". Det tyder på att kanske kontrasten mellan Guds barn och andra gudars

anhängare är den rimligaste tolkningen i 1 Mos. 6:1, 2. I så fall har ingen av våra vanligaste bibelöversättningar lyckats tolka texten rätt, eller åtminstone har de lämnat ett ansenligt utrymme för missuppfattningar, särskilt *B2000*.

Ett ytterligare exempel: Job 26:5 översätts i *B2000*: "Underjordens skuggor bävar, vattnet och de som bor där", i *FB*: "De avlidna skälver, likaså djupets vatten och de som bor där", och i *1917*: "Dödsrikets skuggor gripas av ångest, djupets vatten och de som bor där." Det hebreiska ordet i början av versen, *refajim*, kan tolkas på olika sätt och syftar kanske här på någonting svagt, klent, matt, skuggliknande, men kan också härledas från en rot som syftar på jättestammen *refaeerna* (t.ex. 1 Mos. 15:20). Bl.a. Septuaginta och Vulgata har tolkat Job 26:5 som att det är jättarna som bävar. Vi måste ödmjukt säga att vi inte kan vara säkra på vilken tolkning som är den rätta. "De avlidna" verkar dock minst sannolik, eftersom Bibeln för övrigt talar om döden som en sömn (se t.ex. Mark. 5:39; jfr Pred. 9:5). Poetiska texter använder dock ofta bildspråk som inte ska tolkas bokstavligt, och oavsett översättning få vi ha det i tankarna i sådana här fall.

Slutsats

Många fler exempel skulle kunna lyftas fram, men dessa får räcka för att ge en liten inblick i de svårigheter bibelöversättarna möter och hur olika det kan bli i olika Biblar.

Men – och detta är det viktigaste – alla seriösa bibelöversättningar presenterar tillräckligt tydligt allt vi behöver för vår frälsning. Där finns det ingen tvekan. Svårigheter som de jag plockat fram ovan är kanske Guds pedagogik att hålla oss lite ödmjuka och inte komma med så tvärsäkra påståenden och åsikter. Alla har vi mycket att lära oss, och förhoppningsvis kommer tiden att ge oss alla ännu mer ökad kunskap. Fram till dess får vi nöja oss med bibelöversättarnas försök att återge grundtextens innebörd. I sitt arbete behöver de mycket förbön, långt mer än ifrågasättande och tyckande.

Våra bibelöversättningar har sina brister eftersom de är översatta av bristfälliga människor, men låt oss tacka Gud för att vi har så många Biblar vi kan jämföra. Våra ordinarie bibelöversättningar är resultat av ett långvarigt, hårt arbete, så förkasta ingen av dem, och döm inte dem som gjort jobbet för vårt eviga väl. Särskilt mycket arbete lade man ner i *B2000*, och under det arbetet gav man ut den ena provöversättningen efter den andra, så vem som helst kunde läsa dem, kontakta Bibelkommissionen och tycka till, innan översättningen kom ut i sin helhet. Det gedigna arbetet placerade också *B2000* bland världens absolut bästa översättningar och kom att bli svenska folkets Bibel, det måste varje ärlig sakkunnig medge, trots en del mycket beklagliga brister på sina ställen. Men jag vill understryka att ingen översättning är fri från brister, och vi vinner ingenting med att sprida diverse rykten och (ofta andrahands) åsikter om dem.

Läs alltså våra vedertagna översättningar med glädje och öppet sinne, be om Guds Andes ledning, och lämna det mänskliga tyckandet åt sidan, så långt det är möjligt. Visst är det lätt att fästa sig vid en viss översättning och säga: "Den här tycker jag bäst om", men räkna då med risken att missa något som någon annan lyckats få fram lite bättre. Respekt för Guds ord förutsätter också respekt gentemot dem som arbetar med det och förser oss med texter som de allra flesta av oss själva svårligen skulle få tillgång till om de bara fanns på grundspråken.

Aila Annala

©Aila Annala 2015